

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ ТА ТОРГОВЕЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ

Хапатнюковський М.М., аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет (Україна).

Хапатнюковський М.М. Лібералізація торгівлі та торговельні дисбаланси. В статті обґрунтовано тезу щодо дії у довгостроковому періоді прямого взаємозв'язку між лібералізацією зовнішньоторговельного режиму країн та позитивними макроекономічними ефектами. Визначено, що в умовах тривалої світової фінансово-економічної кризи погіршення результатів участі національних економік у міжнародному товарообміні пов'язано із незначним потенціалом переорієнтації на внутрішній ринок. Виявлено, що в основі посилення торговельних дисбалансів лежать як зовнішні (згортання зовнішнього попиту, загострення конкуренції), так і внутрішні (диспропорції в структурі ВВП та зовнішнього сектора) чинники. Розкрито пріоритетні напрямки сучасної торговельної політики в якості інструментарію впливу на регулювання поточних балансів та зменшення торговельного дисбалансу. Акцентовано увагу на особливостях традиційного методу регулювання торговельних дисбалансів, який обмежується правилами, узгодженими в рамках Світової організації торгівлі. Розкрито принцип відмови від кількісних обмежень в торгівлі для країн-членів СОТ. Визначено умови надання країнам права запровадження кількісних обмежень: захист поточного рахунку платіжного балансу та усунення динамічно зростаючих торговельних дисбалансів.

Ключові слова: торговельні дисбаланси, економічний розвиток, макроекономічні ефекти, лібералізація, платіжний баланс, економічна криза.

Хапатнюковський М.М. Либерализация торговли и торговые дисбалансы. В статье обоснован тезис о действии в долгосрочном периоде прямой взаимосвязи между либерализацией внешнеторгового режима страны и позитивными макроэкономическими эффектами. Определено, что в условиях продолжающегося мирового финансово-экономического кризиса ухудшение результатов участия национальных экономик в международном товарообмене связано с незначительным потенциалом переориентации на внутренний рынок. Выявлено, что в основе усиления торговых дисбалансов лежат как внешние (свертывания внешнего спроса, обострение конкуренции), так и внутренние (диспропорции в структуре ВВП и внешнего сектора) факторы. Раскрыты приоритетные направления современной торговой политики в качестве инструментария воздействия на регулирование текущих балансов и уменьшение торгового дисбаланса. Акцентируется внимание на особенностях традиционного метода регулирования торговых дисбалансов, который ограничивается правилами, согласованными в рамках Всемирной торговой организации. Раскрыто принцип отказа от количественных ограничений в торговле для стран-членов ВТО. Определены условия предоставления странам права введения количественных ограничений: защита текущего счета платежного баланса и устранение динамично растущих торговых дисбалансов.

Ключевые слова: торговые дисбалансы, экономическое развитие, макроэкономические эффекты, либерализация, платежный баланс, экономический кризис.

Khapatnyukovskiy M. The liberalization of trade and trade imbalances. In the article the availability of long-term direct relationship between liberalization of the foreign trade regime and positive macroeconomic effects is substantiated. It was determined that under long global financial and economic crisis worsening results of participation of national economies in the international trade is connected with low capacity to redirect on the domestic market. The external (coagulation external demand, increased competition) and internal (disproportion in GDP and external sector) factors underlie in the basis of strengthening of trade imbalances. Priority directions of modern trade policy as impact instrument of regulation of the current balance and reduction of trade imbalances are revealed. The attention is focused on the features of the traditional method of regulation of trade imbalances, which is restricted by procedures agreed within the World Trade Organization. The principle of rejection of the quantitative restrictions on trade for WTO members is revealed. The conditions for granting rights of countries to implement quantitative restrictions as protection of current account of the balance of payments and elimination of rapidly rising trade imbalances are identified.

Keywords: trade imbalances, economic development, macroeconomic effect, liberalization, balance of payments, economic crisis

Постановка проблеми. Сучасна світова економічна думка розширює дослідницьке поле макроекономічних рішень щодо вибору моделі зовнішньої торгівлі як чинника, що здатен вплинути на рівень розвитку продуктивних сил, науки та технологій, посилити інноваційну спрямованість національного виробництва та зовнішньоторговельного сектору, а відтак, змінити становище країни в міжнародній системі координат.

Дослідження наукових розробок щодо впливу моделі зовнішньої компоненти на економічний розвиток засвідчує, що наразі все ще домінуючою є теза про те, що ліберальна модель зовнішньої торгівлі в цілому більш очевидно здатна забезпечити позитивну економічну динаміку, ніж протекціонізм.

Українська економіка вирізняється значним ступенем відкритості, а відтак на її макроекономічний розвиток здійснюють відчутний вплив комплекс внутрішніх та зовнішніх трансформацій по лібералізації економічних процесів як на рівні бізнесу, так і системи управління. Вступ України до Світової організації торгівлі (2008 р.) та підготовка до підписання та імплементації Угоди про асоціацію і поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (2008-2014 рр.), в рамках якої здійснено низку кроків, що забезпечили збільшення відкритості національної економіки, супроводжувалися посиленням дисбалансів у сфері зовнішньої торгівлі. З огляду на зазначене, проблематика дослідження, в якій аналізуються макроекономічні ефекти лібералізації на прикладі торговельних дисбалансів та шляхи їх знешкодження в рамках норм СОТ є актуальною.

Ступінь розробки наукової проблеми. Взаємозв'язок між лібералізацією зовнішньої торгівлі України та макроекономічними дисбалансами розкрито в роботах Андрійчука В., Власюка О., Данилишина Б., Мокія А. Вітчизняні фахівці Гальчинська Т.А., Гальчинський А.С., Гесць В.М., Луцишин З.О., Литвицький В.О. розглядають окремі аспекти, пов'язані з регулюванням платіжного балансу України, комплексному аналізу проблем регулювання торговельної компоненти платіжних балансів присвячено увагу небагатьма вітчизняними фахівцями, зокрема, Ставицьким А.В., Хом'яком В.Р., Черняком О.І., Шевчуком В.О. В умовах загострення рецесійних процесів на світових товарних ринках у багатьох країнах світу, у т.ч. ускладнення зовнішньоекономічної діяльності підприємств України, більш глибокого розкриття потребують проблеми ідентифікації макроекономічних ризиків, викликаних процесами лібералізації зовнішньої торгівлі відкритих економік та здатних поглибити їх торговельні дисбаланси в умовах необхідності збереження зобов'язань перед світовою спільнотою як членів СОТ.

Мета наукової статті полягає у визначенні взаємозв'язку між посиленням торговельних дисбалансів та лібералізацією торговельних режимів, виявленні механізмів протидії їм в рамках СОТ.

Виклад основного матеріалу. Дослідження щодо обґрунтування прямого взаємозв'язку між лібералізацією зовнішньоторговельного режиму країн та макроекономічними ефектами вже тривалий час виконуються як на рівні окремих вчених[1], так і експертами провідних глобальних фінансових та торговельних інституцій, зокрема, економістами Міжнародного валютного фонду. Так, колектив авторів на чолі з А.Д. Бруннером оприлюднив результати досліджень, що проводилися на основі показників економічного розвитку 125 країн світу протягом 33 років з використанням додаткових географічних показників, що впливають на кінцевий результат лише опосередковано через торговельні потоки. Підсумком дослідження став висновок: зміна частки зовнішньої торгівлі щодо ВВП країни на 1% зумовлюють зміни ВВП на особу у розмірі від 0,7% до 1,2%. Одночас, зміни у напрямку лібералізації торгівлі значно не вплинули

на темпи зростання сукупного доходу країни[2].

Апелюючи до результатів емпіричних досліджень, які здійснювалися експертами МВФ, можна погодитись з тим, що вони в цілому підтверджують класичні та неокласичні положення світової економічної думки щодо позитивного впливу лібералізації зовнішньої торгівлі на економічний розвиток. Водночас варто також звернути увагу на таку особливість: більшість сучасних економістів у цілому погоджуються, що із зростанням масштабів зовнішньої торгівлі спостерігається підвищення рівня середнього доходу лише у випадку, коли ресурси країни розподілені ефективно[3]. Тобто, ми спостерігаємо підтвердження класичної традиції для умов досконалої конкуренції та ринкового ціноутворення.

Емпіричні дослідження, що здійснювалися науковцями чи експертами міжнародних фінансових організацій та фондів щодо впливу лібералізації торгівлі на економічний розвиток країн світового співтовариства ставили на меті пошук відповіді на запитання: чи розвиваються відкриті економіки швидше, ніж автаркії? В цілому в висновках до досліджень ключовою є теза щодо підтвердження такої тенденції [4].

Впевнений висновок щодо позитивних наслідків торговельної лібералізації аргументовано численними емпіричними дослідженнями: у зовнішньоорієнтованих країнах показники темпів економічного зростання більші, ніж в автарктичних. Частково ці висновки ґрунтуються і на негативному досвіді країн, що впроваджували імпортоорієнтовані стратегії у 80-х роках минулого сторіччя, а відтак, своїм пріоритетом виступали політику обмеженої автаркії, та тих, що недооцінили позитив торговельної лібералізації. Найповніше цю позицію обґрунтували науковці Гарвардської школи Кеннеді: «Нині, як в минулому сторіччі, перебільшують переваги імпортозамінної торговельної стратегії, наразі в аналітичних виданнях Світового банку та Міжнародного валютного фонду країни активно агітуються до використання вигод відкриття кордонів» [5].

Особливо відчутний позитивний вплив лібералізації, зокрема через підвищення продуктивності праці на мезо- та мікрорівні у сфері послуг підтверджують результати цілої низки емпіричних досліджень. Аналіз здійснювався на основі панельних даних десяти тисяч підприємств переробної промисловості Чеської Республіки (1998-2003 рр.), підприємств переробних галузей Чилі (2012 р.), вибірки із більш ніж 1000 фірм в десяти країнах Африки на південь від Сахари (2005 р.) У підсумку був виявлений статистично значущий позитивний зв'язок між лібералізацією доступу прямих іноземних інвестицій на внутрішній ринок та продуктивністю праці у сфері послуг. Відкритість галузей виробництва або посередницьких послуг спричиняють посилення експортної конкурентоспроможності та продуктивності високотехнологічних виробництв, для яких послуги виступають найчастіше важливим елементом сукупних витрат [6].

Дискусії щодо переваг ліберальної моделі зовнішньої торгівлі досягли піку розвитку в докризовий період (до 2008 року), особливо після масштабних антиглобалістських протестів в Сіетлі, Вашингтоні, Брюсселі, Генуї. Дослідник і водночас перший замісник виконавчого Директора Міжнародного валютного фонду (First Deputy Managing Director of the International Monetary Fund) в 2001–2006 рр. Анна Крюгер в цілій низці своїх наукових робіт та виступів[7, с. 13] здійснила ретроспективний аналіз економічних та політичних реформ у країнах, що розвиваються та визначила вплив політики експортоорієнтованості та імпортозаміщення на економічні здобутки країн Латинської Америки, Індії, Пакистану, азійських “тигрів”. Зокрема, автором виявлено, що в 50-60-х роках ХХ ст. широко поширеною моделлю економічного зростання для країн «третього світу» розглядалась концепція імпортозамінної торговельної політики.

Втім, на досвіді Пакистану, А. Крюгер демонструє провал цієї стратегії водночас з висвітленням так званого “східноазійського дива”. Адаже Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг впроваджували експортоорієнтовані стратегії. В розробках угорського вченого Ласло Конья також сформульовані висновки щодо пріоритетів у зовнішньоторговельній стратегії нових індустріальних країн Азії: перехід від статичних (внутрішньоорієнтованих) до динамічних (зовнішньоорієнтованих) стратегій в торговельних режимах [8].

Вищезгадані статичні та динамічні стратегії в торговельній політиці висвітлюється описуються в працях Дж. Гроссмана, Е. Хелпмена та П. Кругмана[9] Зокрема, науковці визначають, що статичні стратегії, обґрунтовані ще в працях А. Сміта та Д. Рікардо, передбачають досягнення економічного зростання від перерозподілу ресурсів з однієї галузі економіки в іншу та поглиблення спеціалізації, що базується на порівняльних перевагах. Динамічні ж стратегії передбачають набуття порівняльних переваг внаслідок отримання ресурсів з-за кордону, а саме: прямих іноземних інвестицій, дешевої робочої сили та новітніх технологій.

У цілому практика засвідчує позитивний вплив лібералізації торговельних режимів на економічний розвиток країн. Разом з тим в умовах тривалої фінансово-економічної кризи має місце стійке погіршення результатів участі національних економік, особливо із незначним потенціалом переорієнтації на внутрішній ринок, у міжнародному товарообміні. В таких умовах мова йде про посилення торговельних дисбалансів. Сучасна торговельна політика використовує різноманітний інструментарій впливу на регулювання поточних балансів та зменшення торговельного дисбалансу.

Традиційний метод регулювання торговельних дисбалансів полягає у використанні методів торговельної політики, що разом з тим обмежується певними правилами, узгодженими в рамках Світової організації торгівлі. Наразі функціонування Світової організації торгівлі все ще зберігає наріжну ідею мінімізації втручання держави в економіку. Спираючись на неї, СОТ декларує впровадження принципу відмови від кількісних обмежень в торгівлі. Водночас, розуміючи необхідність врегулювання дисбалансів, що виникають в процесі функціонування відкритої торгівлі, СОТ, в якості винятку з даної вимоги, надає країнам право запроваджувати кількісні обмеження, за умови, коли такі обмеження необхідні для захисту поточного рахунку платіжного балансу.

Кількісні обмеження задля усунення торговельних дисбалансів можуть застосовуватися у відповідності зі ст. XII Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ) – «Обмеження з метою забезпечення платіжного балансу»[10]. Водночас обмеження імпорту не можуть бути більш обтяжливими, ніж це необхідно для: запобігання неминучій загрозі суттєвого скорочення валютних резервів або зупинення такого скорочення, • досягнення розумного темпу зростання валютних резервів, у разі якщо валютні резерви дуже малі. При цьому застосування кількісних обмежень допускається в разі, якщо у члена СОТ немає можливості перешкодити скороченню валютних резервів або стимулювати їх зростання іншими заходами, наприклад ефективно скориставшись спеціальними зовнішніми кредитами та іншими фінансовими чи іншими ресурсами. Виняток становлять заходи внутрішньої політики, спрямовані на досягнення і підтримку повної і продуктивної зайнятості або на розвиток економічних ресурсів, баланс яких може впливати на попит на імпорту і відповідно на рівень валютних резервів.

Таким чином з аналізу статі XII ГАТТ можемо зазначити, що за умов належного дотримання її вимог, ніщо не перешкоджає збереженню таких заходів паралельно з кількісними обмеженнями. Кількісні обмеження з метою захисту платіжного балансу повинні застосовуватися в тій мірі і протягом такого періоду, який необхідний для досягнення необхідного результату. Причому вибір заходів повинен робитися на користь заходів, які орієнтовані на розширення, а не на скорочення торгівлі. При цьому ГАТТ припускає встановлення пріоритету для імпорту товарів, які є для члена СОТ відчутно суттєвими.

Реалізація принципу відмови від зайвої шкоди торгівлі досягається шляхом дотримання зобов'язань:

- про уникнення непотрібної шкоди комерційним або економічним інтересам будь-якого іншого члена СОТ;
- про незастосування обмежень таким чином, щоб перешкоджати необґрунтованому імпорту будь-яких товарів в мінімальній комерційній кількості, виключення яких порушило б звичайні канали торгівлі;
- про незастосування обмежень, які перешкодили б виконанню положень про патенти, товарні знаки, авторське право або аналогічних процедур.

Член СОТ, який запроваджує обмеження або заходи, що посилюють чинні обмеження, зобов'язаний негайно після введення чи посилення обмежень провести консультації з іншими членами СОТ. У ході консультацій розглядаються фактори, що завдали негативний вплив на стан платіжного балансу, можливість застосування альтернативних заходів, і оцінюється ймовірний вплив прийнятих заходів на економіку інших країн-членів СОТ. У ході консультацій встановлюється сумісність обмежень з положеннями ГАТТ-94 і визначається, чи

не завдають обмеження збиток або чи не створюють вони загрозу шкоди торгівлі будь-якого іншого члена СОТ. Якщо буде встановлено протилежне, члену СОТ, який застосував обмеження, даються рекомендації стосовно необхідних змін. У випадку неприйняття або невиконання рекомендацій може бути прийнято рішення про звільнення інших членів СОТ, торговельним інтересам яких наноситься збиток, від зобов'язань за ГАТТ-1994 щодо такого члена. Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) також передбачає можливість запровадження обмеження з метою захисту платіжного балансу. Відповідні положення містяться у ст. XII ГАТС.

Країна-член СОТ має право застосовувати обмежувальні заходи у разі серйозних труднощів з платіжним балансом і зовнішніх фінансових труднощів, або у випадку виникнення загрози таких ускладнень. Проте такі обмеження не можуть встановлюватися або зберігатися таким чином, щоб створювати захист для певного сектора послуг. Члени СОТ повинні невідкладно повідомляти Генеральну раду стосовно запровадження або зберігання обмежень і проводити консультації з Комітетом з питань обмежень платіжного балансу СОТ. Слід зазначити, що реалізація експортно-орієнтованої стратегії зростання, тобто політики поєднання заниженого реального обмінного курсу та примусового зниження внутрішнього попиту (через високий рівень заощаджень та/або низький рівень інвестицій) формально еквівалентна комбінації тарифів на імпорту з субсидіями на експорт, і низького внутрішнього попиту для підтримки внутрішньої рівноваги. Другий варіант, щоправда, є неприйнятним з точки зору правил Світової організації торгівлі. В той же час, існує важливе положення, яке підкреслюється підходом на основі забезпечення балансу між заощадженнями та інвестиціями, який полягає в тому, що протекціоністська політика навряд чи буде дуже корисною для поліпшення сальдо рахунку поточних операцій, тому що немає очевидного зв'язку між протекціонізмом і заощадженням або інвестиціями. Підводячи підсумок, можна сказати, що існують розумні аргументи замислитися над тим, чи повинні країни мати можливість проводити експортно-орієнтовану стратегію зростання, навіть якщо така стратегія дозволяє їм наздогнати лідерів достатньо швидко, оскільки це відбувається частково за рахунок інших країн. Поки ці країни були невеликі з економічної точки зору, цього питання можна було б уникнути. Але, ситуація кардинально змінюється, коли йдеться про великі країни, що розвиваються, наприклад, Китай, Індію, Росію. Хоча експортно-орієнтовані стратегії зростання, ймовірно, призведуть до великого профіциту рахунку поточних операцій, останній не є обов'язково результатом експортно-орієнтованої стратегії зростання [11]. Якщо дефіцит відображає перевищення імпорту над експортом, це може також свідчити про проблеми конкурентоспроможності, проте дефіцит поточного рахунку також може засвідчувати перевищення інвестицій над заощадженнями, що може в рівній мірі вказувати на високопродуктивну, зростаючу економіку. Якщо дефіцит відображає низький рівень заощаджень, а не високі інвестиції, це може бути викликане недалекою фінансовою політикою або споживчим бумом. Або це може відображати цілком об'єктивні розбіжності міжчасової торгівлі, можливо, через тимчасовий шок або зміну (сезонну) динаміки. Дефіцит відображає основні економічні тенденції, які можуть бути бажаними або небажаними для країни в певний момент часу. Власне розуміння цього і має бути покладено в основу торговельної політики держави.

Безумовно, протидія торговельним дисбалансам не є першочерговою ціллю макроекономічного регулювання. Дефіцит торговельного балансу, особливо коли він не носить затяжний та хронічний характер, не суперечить досягненню інших економічних пріоритетів. Разом з тим постійна нерівновага торговельного балансу впливатиме на позиції зовнішнього сектора національної економіки та національне виробництво, що врешті-решт вплине на економічне зростання, зайнятість та стабільність цін і за таких умов досягнення зовнішньої рівноваги може стати головною та водночас недосяжною проблемою економічної політики. З огляду на це необхідно здійснити координацію грошово-кредитної та бюджетно-податкової політик, оскільки результуючий вплив будь-яких заходів залежатиме від взаємодії обох політик. Адже наслідком проведення неузгодженої економічної політики може виявитись фінансова нестабільність, що передбачає зростання відсоткових ставок, нестабільність валютного курсу, швидкі темпи інфляції, що, в свою чергу, призведе до суттєвого уповільнення темпів економічного зростання.

Міжнародна практика вказує на різноманітність інструментарію коригування торговельних дисбалансів. В залежності від того, як саме відбувалося врівноваження, можна виділити три основні типи регуляторного впливу на зовнішні дисбаланси – внутрішній, зовнішній та змішаний. Внутрішнє коригування супроводжується значним скороченням обсягу імпорту, а зовнішнє та змішане коригування пов'язані із збільшенням обсягів експорту. За умови здійснення внутрішнього та змішаного коригування відбувається значне скорочення темпів зростання внутрішнього попиту, переважно за рахунок зменшення приватного споживання та приватних інвестицій. Натомість, при зовнішньому коригуванні спостерігається певне підвищення темпів економічного зростання внаслідок покращення торговельного балансу країни. Внутрішнє коригування викликає значне зниження рівня внутрішньої інфляції, тоді як за змішаного коригування рівень інфляції зростає, оскільки має місце значне знецінення національної валюти. При цьому зазначається, що тип дисбалансу в країні не залежить від розміру економіки, ступеня її відкритості, рівня її промислового розвитку або її географічного положення, а визначається виключно внутрішніми макроекономічними проблемами, які притаманні тій чи іншій країні.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дозволяє дійти наступних висновків та пропозицій.

Теоретичні та емпіричні дослідження підтверджують тезу щодо зв'язку між лібералізацією торговельних режимів та позитивними макроекономічними ефектами. Виникнення негативних наслідків лібералізації торгівлі, зокрема через нарощування негативного сальдо рахунку поточних операцій або так званих торговельних дисбалансів відображає звичайну наявність основних внутрішніх деформацій у структурі внутрішнього виробництва чи зовнішнього сектора. Ліквідація таких деформацій призведе до зменшення торговельних дисбалансів.

Використання застарілих заходів протекціонізму, що не відповідають не лише зобов'язанням в рамках СОТ, але й довгостроковим національним інтересам, не може розглядатись в якості інструментарію мінімізації торговельних дисбалансів. Формат СОТ дозволяє знайти гнучкі і разом з тим ефективні механізми протидії торговельним дисбалансам, які можуть містити три основні типи регуляторного впливу – внутрішній, зовнішній та змішаний.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Halit Yanikkaya. Trade openness and economic growth: a cross-country empirical investigation/ Yanikkaya Halit//Journal of Development Economics. – 2003. – №72. – P.57–89[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ideas.repec.org/a/eee/deveco/v72y2003i1p57-89.html>
2. Allan D. Brunner. The Long-Run Effects of Trade on Income and Income Growth[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp0337.pdf>
3. Shepherd B. Geographical diversification of developing country exports//MPRA Paper No/ 11267, posted 27[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/11267/2/MPRA_paper_11267.pdf
4. Huiwen Lai, Daniel Trefler Competition: Specification, Estimation, and Mis-Specification//NBER Working Paper Series. 2002[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w9169>
5. Vlad Spanu. Liberalization trade an economic growth: implications for both developed and developing countries// Harvard University John F. Kennedy School of Government May 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hec.unil.ch/docs/files/21/280...2000.pdf>
6. Влияние либерализации сферы услуг на производительность отрасли, экспорт и развитие: эмпирические исследования в странах с переходной экономикой / Под ред. Д. Тарра; – М.: Издательство «Весь Мир», 2012 – 216 с.
7. Структурна переорієнтація зовнішньої торгівлі у системі факторів економічного зростання : монографія: / А.А. Мазаракі / Мазаракі А.А., Т.М.Мельник, В.В. Юхименко [та ін.]; за заг.ред.: А.А. Мазаракі - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 652 с.
8. KÓNYA, László. Exports and growth: Granger causality analysis on OECD countries with a panel data approach. Economic Modelling. – 2006.-v. 23. – P. 978-992.
9. Helpman E. International Trade in the Presence of Product Differentiation, Economies of Scale, and Monopolistic Competition: A

Chamberlin-Heckscher-Ohlin Approach// Journal of International Economics. – 1981. – №11(3) – P. 305-340.

10. Генеральна угода з тарифів та торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264

11. Blanchard O., Milesi-Ferretti G.M. (Why) Should Current Account Balances Be Reduced? – IMF Staff Discussion Note, No. SDN/11/03, March 1, 2011, p.8[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1103.pdf>

УДК 338.46:005.93

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Хлістунова Н.В., к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту сфери послуг Київського національного університету технологій та дизайну

Хлістунова Н.В. Методичні засади оцінювання стратегічної гнучкості підприємств побутового обслуговування

У статті розглядаються показники, що впливають на рівень стратегічної гнучкості підприємства побутового обслуговування. Виявлення системи показників, що найповніше характеризує економічний стан підприємства, дає можливість визначити рівень стратегічної гнучкості через інтегральну оцінку. Для розрахунку інтегрального показника треба встановити вплив на його рівень одиничних і узагальнюючих показників оцінки відповідно до ієрархічної структури показників. Для вирішення цього завдання автором запропоновано економіко-математичну модель оцінювання стратегічної гнучкості. Вона розглядається як відображення й формалізація основних, істотних характеристик підприємства (фінансових, виробничих (техніко-технологічних), організаційно-кадрових, інвестиційно-інноваційних, маркетингових). Враховуючи методичний підхід оцінювання стратегічної гнучкості підприємства, запропоновано методику оцінки стратегічної гнучкості підприємства побутового обслуговування, а також розглянуто визначені етапи реалізації методики оцінювання стратегічної гнучкості функціонування підприємства.

Ключові слова: стратегічна гнучкість, рівень стратегічної гнучкості, методика оцінки стратегічної гнучкості підприємства, етапи реалізації методики оцінки стратегічної гнучкості підприємства, структура показників стратегічної гнучкості підприємства.

Хлістунова Н.В. Методические подходы оценивания стратегической гибкости предприятий бытового обслуживания

В статье рассматриваются показатели, влияющие на уровень стратегической гибкости предприятия бытового обслуживания. Определение системы показателей, что наиболее полно характеризует экономическое состояние предприятия, дает возможность определить уровень стратегической гибкости через интегральную оценку. Для расчета интегрального показателя необходимо установить влияние на его уровень единичных и общих показателей оценки в соответствии с иерархической структурой показателей. Для решения этого задания автором предложена экономико-математическая модель оценивания стратегической гибкости. Она рассматривается как отображение и формализация основных, существенных характеристик предприятия (финансовых, производственных (технико-технологических), организационно-кадровых, инвестиционно-инновационных, маркетинговых). Учитывая методический подход оценивания стратегической гибкости, предложена методика оценки стратегической гибкости предприятия бытового обслуживания, а также рассмотрены определенные этапы реализации методики оценивания стратегической гибкости функционирования предприятия.

Ключевые слова: стратегическая гибкость, уровень стратегической гибкости, методика оценки оценки стратегической гибкости предприятия, этапы реализации методики оценки стратегической гибкости предприятия, структура показателей стратегической гибкости предприятия.

Khlistunova N. Evaluation approaches to strategic flexibility of consumer services

In the paper the parameters that influence the level of strategic flexibility of consumer services are discussed. Detection of scorecard that fully characterizes economic performance makes it possible to determine the level of strategic flexibility through integrated assessment. To calculate the integral index it is necessary to look at its impact on the level of individual and general indicators of evaluation according to the hierarchical structure of indicators. To solve this problem the author proposes the economical-mathematical model of evaluation of strategic flexibility. It is regarded as a reflection and formalization of basic, essential characteristics of the company (financial, production (technical and technological), organizational, personnel, innovation, investment and marketing). Given the methodological approach for evaluating strategic flexibility of the company, author proposes the method of evaluation of strategic flexibility of consumer services, and examines stages of evaluation methods for strategic flexibility of business operations.

Keywords: strategic flexibility, the level of strategic flexibility, strategic flexibility assessment methodology of the enterprise, stages of implementation methodology for assessing the strategic flexibility of the enterprise, the structure parameters of the enterprise strategic flexibility.

Постановка проблеми. Стратегічна гнучкість є комплексним поняттям і містить ряд показників, які впливають на її рівень й мають бути основою стратегічних й поточних планів, а також доповнювати існуючу систему звітності. Показники гнучкості мають відображати ефективність розвитку підприємства й слугувати базою для внесення при необхідності відповідних коректив у його розвиток. У зв'язку з цим доцільним є виявлення найважливіших показників, що впливають на рівень стратегічної гнучкості підприємств побутового обслуговування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У літературних джерелах на сьогоднішній день представлений лише один методичний підхід оцінювання стратегічної гнучкості підприємства, запропонований І.Ансоффом [1, с. 120] і описаний також у працях А.В.Грачева [2, с. 5], а також О.В.Шатілової [4, с. 199] та М.В. Ситницького [3, с. 31-35]. Згідно цього підходу, рівень стратегічної гнучкості підприємства можна визначити на основі розрахунку ступеня концентрації обсягів продажів та прибутків з подальшим проведенням «аналізу впливу». При цьому за кожним видом бізнесу підприємства розраховуються наступні співвідношення: частка продажів, прибутків, надходження грошових коштів та капіталовкладень у загальному їх обсязі по підприємству в цілому. У випадку, коли значна частка зазначених показників забезпечується реалізацією невеликою кількістю окремих видів бізнесу, підприємство вважається негнучким. Зазначений підхід дозволяє оцінити лише зовнішню оборонну гнучкість підприємства без урахування зовнішньої наступальної та внутрішньої гнучкості. Окрім цього, відсутні вказівки відносно того, у якому випадку рівень гнучкості слід вважати низьким, середнім або високим. [4, с. 196]

Виділення невирішеної проблеми. Існуючий методичний підхід оцінювання стратегічної гнучкості носить загальний характер без врахування специфічних особливостей її прояву на підприємствах різних галузей народного господарства, зокрема підприємств побутового обслуговування, дозволяє охарактеризувати лише зовнішню оборонну гнучкість, визначає її рівень через оцінку нестабільності довкілля, а не здатності, властивий підприємству.

Метою наукової статті є розробка методичних засад оцінювання стратегічної гнучкості підприємств побутового обслуговування.

Результати дослідження. Об'єктивна оцінка стратегічної гнучкості функціонування підприємства побутового обслуговування не може базуватися на довільному наборі показників. Їх вибір обумовлюється тим, що всі показники в комплексі визначають загальну стратегічну гнучкість і мають різну значимість для підприємства побутового обслуговування, виходячи з фактичного стану перспективних кінцевих результатів його підприємницької діяльності [3]. Стратегічна гнучкість підприємства є складною динамічною системою. Тому